

# Tussen modder gooien en moraliteit

Lodewijk Lezing 2016

Prof. dr. Gabriel van den Brink

Op 11 oktober 2016 hield Prof. dr. Gabriel van den Brink de allereerste Lodewijk Lezing in Nijmegen. Deze lezingen beogen geïnteresseerden de kans te bieden zich te verdiepen in actuele thema's. Niet om de waarheid te vinden, maar om geïnteresseerden te helpen vanuit een rijke voedingsbodem, hun eigen gedachten te bepalen.

Professor van den Brink was hoogleraar maatschappelijke bestuurskunde aan de Tilburg University. Momenteel is hij verbonden aan de Vrije Universiteit in Amsterdam als hoogleraar Filosofie. Al eerder sprak professor van den Brink zich uit over "de polarisering" en "de morele leegte" die hij in onze samenleving aantreft en schreef hij enkele boeken over het gebruik van geweld.

Hieronder een korte samenvatting van de hoofdpunten van zijn inleiding.

## Welke tendensen zijn merkbaar?

Onderzoek van het Sociaal en Cultureel Planbureau laat zien dat vele Nederlanders zich storen aan de manier waarom mensen tegenwoordig met elkaar omgaan. Wat vooral opvalt is het toenemende agressieve gedrag in het publiek domein. Verder zien we een toenemende polarisatie op levensbeschouwelijk gebied. Tegenstellingen tussen hoog en laag opgeleiden, gelovigen en ongelovigen, jong en oud, man en vrouw, autochtonen en allochtonen, politiek links en rechts worden steeds verder geëxpliciteerd. Het Journaal laat vooral zien wat er niet goed is en in de sociale media lijkt een vrijbrief te bestaan om elkaar zwart te maken.

Er is steeds vaker sprake van het aanbrengen van een scheiding dan van verbinden. Alleen grote nationale rampen zoals de watersnoodramp uit de vorige eeuw en recentelijk de MH17 lijken een zeker gevoel van verbondenheid op te roepen.

Belangrijk is dat de maatschappelijke elite nauwelijks het goede voorbeeld geeft. Ook daar is sprake van wangedrag zoals bijvoorbeeld in de bankwereld.

## Wat is er aan te doen?

Prof. van den Brink grijpt daarbij terug op een van de kenmerken van de Nederlandse cultuur: je zou onze vergaderkunst als een toppunt van beschaving kunnen zien. Deze vergaderkunst omvat een aantal kenmerken zoals de volgende:

1. de fysieke nabijheid van de gesprekspartners
2. de vergaderorde: er is een voorzitter, je wacht op je beurt en laat de ander uitpraten
3. je bent eerlijk over je belangen en denkbeelden
4. je luistert naar de ander en weet ook diens kritiek te incasseren
5. je communiceert op de juiste manier: niet te fel of te saai of te uitgebreid maar kort
6. je discussieert over de inhoud, maar de persoonlijke relatie blijft in takt
7. je zoekt naar het algemeen belang en naar gedeelde betekenis.

Deze 7 kenmerken zorgen er voor dat informatie en meningen op een hoffelijke manier gedeeld kunnen worden. Je partner is dan geen vijand die je moet verslaan, maar een tegenstander met wie je een stevig gesprek te voeren hebt.

Vandaag de dag leidt openbare meningsvorming eerder tot modder gooien dan tot moraliteit. Het grootste deel van de communicatie vindt tegenwoordig niet meer plaats in elkaars nabijheid. Er is geen gespreksleider die de gesprekspartners tot de orde kan roepen. Je kunt onomwonden zeggen wat je denkt en je boodschap heeft een enorm bereik. Het gaat meer om zenden dan om luisteren en daarbij is nauwelijks sprake van beschaafde retoriek. Het lijkt tegenwoordig eerder te gaan om de persoon, dan om de inhoud, waarbij het eigen belang voorrang krijgt boven het algemene belang.

# Tussen modder gooien en moraliteit

Lodewijk Lezing 2016

Prof. dr. Gabriel van den Brink

Onderzoek wijst uit dat 88% van de mensen wel degelijk een eigen invulling geeft aan het hogere. Een probleem is evenwel dat idealen en waarden zeer verschillend beleefd worden en er geen gemeenschappelijke taal bestaat om daarover te communiceren.

## Is er reden voor hoop?

De vraag is of we kunnen komen tot zoiets als 'common sense'? Prof. van den Brink verwijst daarvoor naar de waarden die in alle grote religieuze en levensbeschouwelijke stromingen te vinden zijn. Allen bestrijden het egoïsme in de samenleving en pleiten voor handhaving van menselijke deugzaamheid.

Al in de bijbel, bij de oude Grieken en in het (midden) oosten stond empathie voor de medemens centraal. Daarbij komt het niet zozeer op een debat of verstandelijke argumenten aan. Het gaat meer om het hart dan om het hoofd, meer om affectie dan om rationaliteit.

Respect voor diversiteit is van groot belang en toch is het niet genoegd. We moeten zoeken naar gezamenlijke waarden en normen zoals mededogen hebben, een sociaal gevoel hebben, eerlijk zijn en ook zorgvuldig met elkaar omgaan. Bedrijven met internationale vestigingen in diverse culturen die dergelijke waarden centraal stellen blijken mede daardoor succesvoller te zijn.

## Hoe kunnen we betere communicatie bevorderen?

Professor van den Brink komt met een aantal aanbevelingen:

1. communiceer niet alleen met het verstand! Dat geeft al snel onenigheid en het leidt tot dogmatiek. Communiceer vanuit het hart.
2. zoek naar een rituele vorm die tot de verbeelding spreekt en de gesprekspartners met elkaar bindt waardoor de uitwisseling gestroomlijnd wordt.

Zo'n ritueel helpt jou als individu bij je persoonlijke ontwikkeling en om je te verbinden met je omgeving. De vrijmetselarij is daar een goed voorbeeld van. Ze helpt je je ziel te verbinden met het grotere kosmische geheel en zorgt zo voor een verticale vorm van verbondenheid

Daarnaast hebben we ook behoefte aan een horizontale vorm van verbondenheid. Dat kan door op een rituele wijze te communiceren en door het inrichten van een oefenplaats. Denk aan de manier waarop Nederlanders vanaf de Middeleeuwen vergaderen bij het droogleggen van hun polders. Er was onderling overleg om samen bij te dragen aan het algemeen belang. Dat waren de leerscholen van de democratie waar sprake was van een goede wil die gedeeld werd binnen een symbolische orde.

Communiceren is een kunst waarbij het gaat om spreken zonder oordeel en om het vergelijken van meningen met elkaar, binnen een ritueel proces dat de gesprekspartners met elkaar delen.

Op die manier vermijden we modder gooien en wordt communiceren een rijke voedingsbodem om tot breed gedragen maatschappelijke keuzes te komen.

**FP.**